

педагогічних закладах. Крім того, багато вчителів, завдяки екстернату, змогли підвищити свою кваліфікацію [5].

Висновки. Підсумовуючи, можна зазначити, що 30–40 рр. минулого століття стали для педагогічної освіти етапом пошуку нових форм навчального закладу для підготовки шкільного вчителя, етапом проб і помилок у формуванні єдиної системи підготовки педагогічних кадрів в Україні.

Список використаних джерел

1. Дем'яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX – перша третина XX ст.): монографія Київ: ІЗМН, 1998. 328 с.
2. Дем'яненко Н. М. Педагогічна парадигма вищої школи України: генеза й еволюція. *Філософія освіти*, 2006. № 2. С. 256–265.
3. Кравченко І. М. Учительські інститути в системі підготовки педагогічних кадрів в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.): автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2008. 20 с.
4. Майборода В. К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917–1985 рр.). Київ: Либідь, 1992. 196 с.
5. Халамендик В. Д. До питання становлення та розвитку початкової освіти на Півдні України в XIX – на початку XX ст. *Науковий вісник МДПУ*. Миколаїв, 2001. Вип. 4. С. 99–104

Леніна ЗАДОРЖНА-КНЯГНИЦЬКА,
докторка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри педагогіки та освіти,
Маріупольський державний університет

ПРОБЛЕМА ФАХОВОГО ЗРОСТАННЯ ВЧИТЕЛЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРЕСИ)

Проблема фахового зростання педагога не є новою для педагогічної науки. Особливий інтерес у зазначеній площині становить друга половина XIX – початок XX ст. – період могутнього соціально-культурного руху, основними рисами якого були: стрімкий розвиток педагогіки, виникнення та розробка питань школознавства, прийняття державних нормативних актів з питань організації освіти та підвищення вимог до вчителя.

Значну роль у вирішенні проблеми професійного зростання вчителя відіграла педагогічна періодика, що являла собою дискусійну платформу для обговорення актуальних питань розвитку педагогічної теорії та практики. На шпальтах журналів «Вісник виховання», «Російська школа», «Педагогічний листок», «Народний учитель», «Народна школа», «Журнал міністерства народної освіти» та ін. піднімалися питання педагогічної

майстерності вчителя, його професійного вдосконалення, підвищення статусу народного вчителя.

На актуальності зазначених вище питань акцентували увагу фундатори прогресивної педагогіки К. Ушинський, М. Корф, С. Миропольський, М. Пирогов, С. Алчевська та ін. Матеріали педагогічної періодики другої половини XIX – початку XX ст. так само відображають тенденцію до обґрунтування необхідності професійного розвитку, його напрямів та форм, що виокремилася у публікаціях просвітителів, педагогів-практиків, викладачів закладів вищої освіти М. Демкова, І. Липницького, Е. Звягінцева, М. Григоревського, С. Криловського, В. Науменка та ін.

Зокрема, М. Демков вважав постійну самоосвіту та саморозвиток педагога обов'язковою умовою оволодіння професійною майстерністю. Розкриваючи значення самоосвіти педагог зазначав, що педагогіка – це жива справа, а не ремесло, де можна обмежитись раз отриманою освітою. Тому для вчителя конче необхідно постійно працювати над власним удосконаленням [2, с. 112].

Єдиним шляхом поповнення своїх знань М. Демков вважав «серйозне читання». Він закликав педагогів раціонально використовувати свій вільний час і розподіляти його між прогулянкою, фізичною працею і читанням книг та педагогічних журналів. «На читання книг, на засвоєння класичних творів має бути спрямована увага педагога, який турбується про професійне зростання», - зазначав він [2, с. 10].

Педагог виділив низку умов, дотримання яких забезпечить постійне професійне зростання та розвиток учителя:

- обов'язкова педагогічна освіта в усій її повноті;
- постійна робота над собою, самоосвіта, самоудосконалення
- активна участь у педагогічних зібраннях та з'їздах.

І. Липницький, розглядаючи питання професійного розвитку вчителя, акцентував увагу на самодисципліні, яку характеризував як запоруку успішного самовдосконалення. У своїй статті «Школа і характер» просвітитель висловив думку, що спеціальної підготовки недостатньою для формування педагога-майстра і з жалем зазначав, що «всю її присвячено виключно методиці викладання», в той час, як питання розвитку внутрішньої культури вчителя залишаються осторонь. І. Липницький наголошував, що недостатність цієї культури завжди породжує в учителів невдоволення собою і прагнення до самовозвеличення. Тому справжній учитель обов'язково шукатиме шляхів до професійного зростання. «Хто хотів би взагалі залишатися таким, яким він є нині, коли дитячі допитливі й довірливі погляди спрямовані на нього, з бажанням почути у його словах, побачити у його міміці справжній, істинний шлях для себе?!» – наголошував педагог [4, с. 339]. Бажання стати кращим спонукає вчителя до самовиховання, мобілізує, дисциплінує, що дає йому змогу стати педагогом-майстром.

Розкриваючи зміст й умови фахового зростання вчителя, М. Григоревський підняв питання про його «енциклопедичну освіченість». Просвітитель впевнений, що вчитель повинен знати дуже багато саме для того, щоб передати школярам лише невелику частину своїх знань, але передати ясно, зрозуміло та коротко. Він стверджував: Учитель, котрий, як убога удовиця, передає учням свій останній динарій, може й заслуговує на жалість, але ніяк не співчуття» [3, с. 93].

Розвиваючи думку про самоосвіту вчителя як умову його фахового розвитку, М. Григоревський наголошував, що вчителем-майстром може вважатися лише цілеспрямована особистість, яка є носієм просвіти, провідником кращих педагогічних ідей, розповсюджувачем класичних і новітніх знань [1, с. 5].

Аналіз матеріалів педагогічної періодики другої половини ХІХ – початку ХХ ст. дав можливість виділити зміст та умови професійного зростання вчителя: постійне поповнення загальних і педагогічних знань, удосконалення професійних умінь і навичок; постійна самоосвіта засобами участі в педагогічних зібраннях, учительських курсах та з'їздах; самодисципліна та самоконтроль вчителя.

Список використаних джерел

1. Григоревский М. Училищеведение. *Ежегодник Глуховского учительского института. Год I* / под ред. М. С. Григоревского. Киев, 1912. С. 5–105.
2. Демков М. И. Педагогическая и философская подготовка учителей средних учебных заведений. *Русская школа*, 1901. №2. С.150–178.
3. Ежегодник Глуховского учительского института / под ред. М. С. Григоревского. Киев, 1913. 510 с.
4. Липницкий И. Школа и характер. К реформе школьной дисциплины и педагогике послушания. *Педагогический листок*, 1908. Книжка 4–5. С. 338–352.
5. Науменко В. П. Воспитательное воздействие педагогического персонала в целом и роль в этом вопросе педагогического совета и директора. *Труды Киевского педагогического съезда* (12–19 апр., 1916). Киев, 1916. 768 с.

Ірина КОЗЛОВСЬКА,
докторка педагогічних наук,
провідна наукова співробітниця
Міжнародного інституту освіти,
культури та зв'язків з діаспорою,
Національний університет
«Львівська політехніка»

ІНТЕГРАЦІЯ ТА ГУМАНІЗАЦІЯ В ОСВІТІ: ДІАЛОГ ЧЕРЕЗ СТОЛІТТЯ

Інтегративний підхід до викладання навчальних предметів, на яке

**Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Факультет психолого-педагогічної освіти та мистецтв**

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ФАХОВОГО ЗРОСТАННЯ
ОСОБИСТОСТІ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

26–27 листопада 2020 року

Бердянськ – 2020

Друкується за рішенням вченої ради факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету
Протокол №4 від 30 листопада 2020 року

Редакційна колегія:

Коваль Людмила Вікторівна – декан факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету, докторка педагогічних наук, професорка, заслужений працівник освіти України.

Гура Тетяна Євгеніївна – докторка психологічних наук, професорка, проректорка з наукової роботи та міжнародної діяльності Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради.

Лісіна Лариса Олександрівна – докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри педагогіки факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету.

Крамаренко Алла Миколаївна – докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри початкової освіти факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету.

Барбашова Ірина Анатоліївна – докторка педагогічних наук, доцентка кафедри педагогіки Бердянського державного педагогічного університету.

Ярошук Лілія Григорівна – кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри педагогіки Бердянського державного педагогічного університету.

Сідорцова Світлана Олександрівна – старша лаборантка кафедри педагогіки Бердянського державного педагогічного університету.

Психолого-педагогічний супровід фахового зростання особистості в системі неперервної професійної освіти: матер. Всеукраїнської науково-практичної конференції (26–27 листопада 2020 року., Бердянський державний педагогічний університет). Бердянськ, 2020. 358 с.

Відповідальність за зміст та достовірність інформації (тез) несуть автор(и).